

Sprawozdanie z konferencji
Fantastyczne kreacje światów?
Recepcja – metodologia – interpretacja
(Wydział Filologiczny Uniwersytetu Śląskiego,
Katowice, 28–30 października 2013)

Fantastyka podlega prawu mody. Ostatnia złota dekada gatunku przypadła na lata osiemdziesiąte XX/ubiegłego/minionego wieku, kiedy zainteresowanie pisarzy, czytelników i krytyków zwróciło się w stronę *science fiction*. Był to czas mierzenia się z dokonaniem największego polskiego fantasty – Stanisława Lema, czas polemiki i odejścia od wzorców przez niego zaproponowanych. Szukano nowych pomysłów i rozwiązań, debiutowało wtedy wielu pisarzy, którzy do dziś utrzymują się rynku wydawniczym (między innymi Andrzej Sapkowski i Jacek Dukaj).

Na początku XXI wieku fantastyka ponownie zyskała na popularności, miała już jednak nieco inne oblicze. Do łask powróciło *fantasy* (zwłaszcza wielotomowe sagi), *science fiction* (nawet w odmianie *hard*), horror, a także modne ostatnio historie alternatywne. Oprócz obfitej produkcji literackiej mieliśmy (i nadal mamy) do czynienia także z ekspansją gatunku w przestrzeń innych mediów: gier fabularnych i komputerowych, filmu oraz komiksu.

O ile poprzednią falę zainteresowania fantastyką charakteryzował namysł krytyczny, o tyle dziś poddawana jest ona badaniom naukowym. Oprócz literaturoznawców zajmują się nią także filozofowie, socjologowie i kulturoznawcy. Fantastyka powoli wychodzi ze swojego getta i jest traktowana jako zjawisko kulturowe równoważne z innymi zjawiskami. W obliczu rosnącej liczby tekstów literackich oraz opracowań naukowych pojawiła się potrzeba dyskusji. Odpowiedzią na tę potrzebę była konferencja *Fantastyczne kreacje światów? Recepcja – metodologia – interpretacja* zorganizowana przez Instytut Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Nadszedł czas fantastyki na akademickich salonach.

Konferencja była przede wszystkim okazją do naukowego spotkania. Do Katowic przyjechali badacze reprezentujący różne dyscypliny, metodologie i pokolenia. Szerokie było także *spectrum* zainteresowań prelegentów: zajmowano się zarówno klasycznymi tekstami gatunku, jak i tekstami nowymi, pochodzącymi z ostatniej dekady. Uczestnicy sesji koncentrowali się z reguły na najnowszej

literaturze polskiej, ale w dyskusjach odwoływano się również do filmów, gier komputerowych oraz charakterystycznej dla gatunku kategorii uniwersum.

Otwierający pierwszą sesję referat Krzysztofa Uniłowskiego *Fantastyka naukowa i realizm* był ważnym ujęciem syntezującym z zakresu poetyki powieści *science fiction* i próbą odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu poetyka ta korzysta z instrumentarium powieści realistycznej. Tezy referatu często były później przywoływane jako punkt wyjścia dyskusji. Podobną rolę odegrało wystąpienie Piotra Stasiewicza (z Uniwersytetu w Białymstoku) zatytułowane *Strategie konstruowania światów przedstawionych w literaturze fantasy*.

Poruszano także wiele zagadnień szczegółowych. Ewa Bartos (Uniwersytet Śląski) zajęła się Adamem Snegiem-Wiśniewskim (ważnym, a zapomnianym dziś autorem) i omówiła fragment jego twórczości w referacie „Robot”. *Opowieść fantastyczna i naukowa*. Mirosław Gołuński (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) wygłosił referat *Inwazja zaświatów w polskiej „historical fantasy”* traktujący, w głównej mierze, o słowiańskim bestiariusz w fantastycznej wizji historii Polski. Warto wspomnieć również o ciekawych „obręczach” nadrzędnego tematu: wątkach fantastycznych w tekstach sowizdrzałów (Teresa Banaś-Korniak z Uniwersytetu Śląskiego), grozie w pisarstwie Grabińskiego (Mariusz Polowy z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), magicznych zapachach Leśmiana (Magdalena Kokoszka z Uniwersytetu Śląskiego) czy prozie Becketta (Michał Kisiel z Uniwersytetu Śląskiego). Po referacie Oskara Kalarusa (Uniwersytet Śląski) o *Sword Art Online*, japońskiej powieści animowanej, rozgorzała dyskusja o teorii symulaków Jeana Baudrillarda, prowadzona przez Michała Kłosińskiego.

Wśród najczęściej wymienianych przez prelegentów pisarzy znaleźli się: Janusz A. Zajdel, Andrzej Sapkowski, Stanisław Lem i Jacek Dukaj. Na podstawie tekstów Zajdla próbowano szukać wątków socjologicznych w najnowszej fantastyce. Kinga Kasperek (Uniwersytet Śląski) śledziła wątki transhumanistyczne i genderowe w pisarstwie autora *Wiedźmina* (referat *Ciri: dziecko, dziewica, cyborg*). Spekulowano też o nowej powieści osadzonej w tym uniwersum – *Sezonie burz*. W Dukaju upatrywano kontynuatora myśli Stanisława Lema i jednego z najciekawszych pisarzy *science fiction* ostatniej dekady (Piotr Gorliński-Kucik z Uniwersytetu Śląskiego – *Jak się robi światy fantastyczne?*). O twórczości autora *Solaris* mówił Jacek Kwosek (Uniwersytet Śląski) w referacie *Wątki gnostyckie w twórczości Stanisława Lema*, otwierającym interesującą dyskusję o gnozie (prowadzoną jeszcze dłużej w kularach).

Jednym z ciekawszych wystąpień był referat Krzysztofa M. Maja (Uniwersytet Jagielloński) pod tytułem *Encyklopedia, heterokosmos*,

macierz i immersja. Główne problemy światotwórstwa ontogenetycznego w fantastyce, podbudowany obszernym materiałem teoretycznym. Zgodzono się, choć nie bez zastrzeżeń, z główną tezą referenta, że ostatnimi czasy coraz większą rolę w obrębie fantastyki odgrywają konstrukcje światów, a coraz mniejszą – fabuły, które realizują zaledwie kilka typów.

Interesująca i bogata w polemiczne dyskusje była także ostatnia sesja trzeciego dnia, na której referenci (Adriana Kurowska-Mitas z Uniwersytetu Wrocławskiego, Anna Wróblewska z Uniwersytetu Śląskiego, Dominik Chwolik z Uniwersytetu Śląskiego, Elżbieta Wojnowska z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza) zajmowali się chrześcijańskimi wątkami w twórczości inklingów (C.S. Lewisa i J.R.R. Tolkiena). Nie zabrakło też referatów o fantastyce zagranicznej: niemieckiej i chorwackiej (do tradycji anglosaskiej odwoływano się oczywiście bardzo często). Rozważaniom tym poświęcono ostatnią sesję.

W trakcie katowickich obrad fantastykę traktowano jako ważne zjawisko kulturowe, przykładano do niej różne metodologie, rozpatrywano jej relacje z literaturą głównego nurtu, jak również wewnętrzne zależności. Był to ważny krok na drodze do zaprzestania wartościowania fantastyki jako twórczości „niskiej” i popularnej.

Konferencja *Fantastyczne kreacje światów? Recepcja – metodologia – interpretacja* przyniosła wiele ciekawych referatów, pozwoliła na wymianę doświadczeń między badaczami fantastyki oraz była okazją do inspirujących rozmów, zarówno oficjalnych, jak i kulturalowych. Pozostaje nam czekać na zapowiadaną przez organizatorów publikację pokonferencyjną w formie monografii oraz liczyć na kolejne naukowe spotkania fantastów.

Piotr Gorliński-Kucik